

Suomen Kotiseutuliitto

Finlands Hembygdsförbund

Ympäristöministeriölle

18.6.2020

Lausunto ympäristöministeriölle rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain ja rikoslain 48 luvun 6 §:n muuttamisesta

Suomen Kotiseutuliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin.

Lainvalmistelu:

Muutosehdotuksessa paikataan lain soveltamisessa havaittuja reikiä ja suhteita uudempaan lainsäädäntöön (esim. alueelliset vastuumuseot ja Museovirasto, tiedonsaanti ja tiedot, saamelaisalue), muutetaan ympäristöministeriön rooli ja lisätään poikkeamissäännös.

Keskeisin muutosehdotus on luopuminen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten tekemien rakennussuojelupäätösten alistamisesta ympäristöministeriön vahvistettaviksi. Päätöksistä valitettaisiin ympäristöministeriön sijasta suoraan alueelliseen hallinto-oikeuteen. Lakiin rakennusperinnön suojelemisesta myös lisättäisiin mahdollisuus hakea elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta lupaa poiketa suojelupäätöksestä ja korvaussääntelyä uudistettaisiin. Lisäksi suojeluesityksen tekemistä sekä asianosaisten ja viranomaisten kuulemista ja muuta menettelyä rakennusperintölain mukaisissa asioissa koskeviin säännöksiin ehdotetaan tarkennuksia ja lisäyksiä. Rikoslaisissa säädettyjä rangaistusperusteita ehdotetaan laajennettaviksi poikkeamisluvan ehtojen rikkomiseen. Menettelyä rikosasioiden käsittelyssä ehdotetaan myös selvennettäväksi.

Esitysluonnoksen tavoitteena on edistää rakennussuojelun, suojelusta poikkeamisen ja muutoksenhaun sujuvuutta sekä selkeyttää viranomaisten välistä työnjakoa ja asianosaisten asemaa.

Suomen Kotiseutuliiton näkökulma rakennussuojelun kenttään:

Suomen Kotiseutuliiton näkökulma lakimuutokseen on rakennussuojelun edistäminen. Edunvalvontamme kohdistuu toisaalta kansalaisosallistumiseen, toisaalta kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön säilymiseen jälkipolville. Rakennussuojelun hallinnon tehtävänä on edistää rakennusten arvojen säilymistä. Toki on hyvä, jos hallinto toimii mahdollisimman hyvin. Sujuvuuden ei kuitenkaan tule tarkoittaa vain hallinnollisten ja juridisten prosessien sujuvuutta, vaan myös sitä, että rakennusperintö voidaan säilyttää jälkipolville.

Kansalaisosallistumisen näkökulmasta rakennussuojelun hallinto on järjestelmä, jonka eri vaiheisiin tulee päästä mahdollisimman ”esteettömästi” sisään. Pitää siis olla mahdollisimman vaivatonta ja mahdollista osallistua prosesseihin - aloitteenteosta valituksen jättämiseen. Tässä mielessä osallistumisen ei pidä edellyttää erityisiä taitoja, eikä hallinnon tai sen kielen osaamista. Intuition siitä, että jotain arvokasta on vaarassa kadota, ja halu ympäristön säilymiseen tulee riittävä. Osallistumisen ja oikeuksien näkökulman tulee noudatella erityisesti Suomen ratifioiman Faron puiteyleissopimuksen periaatteita kaikilta osin.

Kotiseutuliiton jäsenyhteisöt (esimerkiksi kotiseutu- ja kaupunkiosayhdistykset) ja seurantaloja omistavat yhteisöt tuovat edunvalvontaan mukaan rakennusperinnön omistajan roolin. Omistajuudessa keskeistä suhteessa lainsäädäntöön on, onko omistajalla valmius säilyttää rakennus, vai katsooko yhteisö syystä tai toisesta, että säilyttäminen on ylivoimasta. Omistaja tarvitsee kannustusta ja tietoa, taitoa, tahtoa ja tukea arvokohteensa ylläpitoon ja korjaamiseen. Keskusjärjestö voi jonkin verran tuottaa itse valistusmateriaalia, mutta eritoten se voi toimia tiedon välittäjänä. Vastuu rakennusperinnön säilyttämisen kehittämisestä ja ohjauksesta yleisellä tasolla on ympäristöministeriöllä ja Museovirastolla, lain edistäminen ELY-keskuksilla. Kotiseutuliitto voi tehdä hankkeiden muodossa yhteistyötä valtionhallinnon kanssa, kuten on jo pitkään tehnytkin mm. Euroopan kulttuuriympäristöpäivien muodossa. Tästä nousee pyrkimys vaikuttaa yhteiskunnallisesti siihen, että valtionhallinnossa on oltava riittävät asiantuntija- ja taloudelliset resurssit rakennussuojelun edistämisen tehtäviin. Käytännössä pitää olla riittävästi asiantuntijuuden henkilötyövuosia sekä määrärahoja niin yksityisten kuin julkistenkin yhteisöjen omistaman rakennusperinnön korjausten tukemiseen. Tälläkin sektorilla Kotiseutuliitolla on pitkä yhteistyön perinne valtionhallinnon kanssa: Kotiseutuliitto on hoitanut opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustusten jakamisen seurantalojen korjaustoimintaan, sekä vastannut siihen liittyvästä selvitys- ja tarkastustyöstä sekä valistus- ja neuvontatoiminnasta.

Olemme laatineet lausuntoluonnoksen edellä esitetystä kahdesta näkökulmasta: Lain tulee ohjata hallintoa siihen suuntaan, että kansalaisvaikuttaminen tärkeäksi koetun ympäristön muutoksiin on ympäristöä käyttäville ja niissä eläville mahdollista ja sujuvaa. Tämä koskee niin yhdistyksiä, Faron sopimuksen mukaan myös ad hoc -ryhmiä, kuin kulttuuriperintötietoisia kansalaisia. Toiseksi kulttuurihistoriallista rakennuskantaa omistavien tulee saada julkishallinnolta taloudellista ja henkistä tukea rakennusperinnön vaalimiseen. Näitä resursseja tuskin koskaan voidaan yhteiskunnassa ylimitoittaa, joten kyse on suotuisen kehityksen ylläpitämisestä: korjausavustuksia ja muita tukimuotoja, neuvontaa ja hengennostatusta eli rakennussuojelulle myönteistä asenneilmastoa tulee ylläpitää ja lisätä.

Alustavia näkökulmia lausuntopyynnön otsakkeittain:

[Kommentit suojeluesityksenteko-oikeutta ja suojeluesityksestä kuulemista koskeviin ehdotuksiin](#)

On hyvä, että suojeluesityksen teko-oikeus laajenee. Avaamisen suunta on oikea, mutta luonnoksessa ei esitetä Faron sopimuksessa tarkoitettua laajaa osallistumismahdollisuutta. Suojeluesityksen tekijältä edellytetään rekisteröidyn yhdistyksen statusta, eikä koske jokaista. Lausuntovaiheessa ja yleisötilaisuuksissa saattaa mielenilmaus olla mahdollista myös muille kuin rekisteröidyille yhdistyksille, mikäli asetus niin ohjaa.

Kommentit alustusmenettelyn purkamiseen ja muutoksenhakua koskeviin ehdotuksiin

Rakennussuojeluprosessin sujuvuus on tärkeää sekä omistajan oikeusturvan kannalta että siitä näkökulmasta, että käsittelyn pitkittyminen saattaa vaikeuttaa suojeltavan kohteen tulevia korjauksia. Lain varsinainen tarkoitus, rakennusperinnön säilyttäminen, on ensisijaista. Tämä edellyttää riittäviä henkilöresursseja, jotta suojelutapaukset voidaan ripeästi, asiantuntevasti ja huolellisesti käsitellä niin ELY-keskuksissa kuin hallinto-oikeuksissa. ELYjen ja hallinto-oikeuksien henkilöresurssien tulee olla riittävät suhteessa kaikkiin niiden tehtäviin ja rakennussuojeluasioiden hoitamiseen em. tavalla. Erityisesti hallinto-oikeuksien asiantuntemus rakennussuojelukysymyksissä huolettaa. Käytännössä laintulkinnan ja suojelutapausten tarkoituksenmukaisuusharkinnan erottaminen lienee keinotekoista. Hallinto-oikeuksissa tulee olla käytettävissä ymmärrys myös rakennusperinnön substanssista, kun päätöksiä tehdään, ainakin mahdollisuutena käyttää kulttuuriympäristön ja -perinnön asiantuntijaviranomaisia ja asiantuntijoita.

Suojeluesityksen tekijän sekä suojelluksi esitetyn kohteen omistajan kannalta alustusmenettelyn muuttaminen esitetyllä tavalla on hyvä, kunhan riittävä kulttuuriympäristön tuntemus varmistetaan päätöksenteossa sekä ELYissä että hallinto-oikeuksissa.

Kommentit ehdotettuihin poikkeamisluvan edellytyksiin ja lupamenettelyyn

Kuten valmistelussa todetaan, poikkeuksen myöntäminen ei saa vähentää kohteen suojeluarvoja. Laki pitää muotoilla niin, että sen soveltamisessa kynnys poikkeamisen myöntämiselle on korkea, ja asiassa annetaan suuri painoarvo kulttuuriympäristön asiantuntijalausunnoille. Poikkeamisen suunnitelmallisuus ja maksullisuus ovat hyviä.

Kommentit korvaussääntelyä koskeviin ehdotuksiin

Kohtuulliseen korvaukseen siirtyminen ja korvauskynnys on hyvä. Perustuslaillinen omaisuudensuoja ja kulttuuriperinnön suojeluvastuu säilyvät tasapainossa. Kuten esityksessä mainitaan, muutosta tukevat muun ympäristöhallinnon samansuuntaiset muutokset omistajille maksettavista korvauksista. Museoviraston valitusoikeus on perusteltu, jotta yleistä etua valvotaan. Maanmittauslaitokselle siirtyvä työ ”kohtuullisen korvauksen” määrittämisessä kaipaa myös kulttuuriperintöalan erityisasiantuntemusta.

Korjausavustukset ja tämän lain perusteella maksettavat korvaukset pitäisi eriyttää hallinnossa. Julkiset korjausavustukset ovat aktiivista rakennussuojelua edistävää rahoitusta, jonka lisääminen on selvitysten mukaan tarpeen rakennuskannan säilymisen mahdollistamiseksi. Vahingonkorvausvaatimukset syntyvät, kun rakennuksen omistaja ei syystä tai toisesta koe voivansa taloudellisessa mielessä hyödyntää suojeltua rakennustaan. Omistajien vapaaehtoisuutta rakennusten säilyttämiseen ja oikeaoppiseen säilyttävään korjaamiseen pitää tukea pehmein keinoin, jotta kovien keinojen käyttäminen vähenee.

Kommentit ehdotuksiin, jotka koskevat rikostunnusmerkistöjä sekä menettelyä rikosasioissa ja tarkastuksissa

Muutokset ovat asiallisia.

Kommentit viranomaisten tiedonsaantioikeutta koskevaan ehdotukseen

Muutokset ovat asiallisia.

Muita huomioita esitysluonnoksesta

Muutosluonnos työkalu, jolla hallinto ja viime kädessä oikeusistuin määrää yleiseen etuun kuuluvan rakennusperinnön säilymisestä. Laki säättää viranomaistoiminnan prosessin ja tavoitteet. Tälle toiminnalle rinnakkaista on rakennussuojelun edistäminen vaikuttamalla yhteiskuntaan, jotta asenteet ja resurssit rakennusperinnön säilymiselle ja säilyttämiselle tukisivat rakennussuojelun erityistä yleistä etua. Tässä työssä julkishallinnon voimavarat ovat rajalliset. Suomen Kotiseutuliitto haluaa korostaa, että pitkäjänteinen rakennussuojelun toteuttaminen tarvitsee valtion ja kuntien myötävaikutusta, mutta sen käytännön toteuttajia ovat myös yksityishenkilöt ja yhteisöt. Rakennussuojelu on puolestaan keino kulttuuriperinnön säilyttämiseen laajemminkin ja perinnön siirtämiseen uusille aktiivisille toimijoille, tuleville arvokohteiden omistajille ja vaikkapa rakennussuojeluesitysten tekijöille. Suomen Kotiseutuliiton mielestä kulttuuriympäristön eteen tehty työ ja muu kotiseututyö ovat merkittävää kolmannen sektorin voimaa, jonka soisimme saavan lisää tukea. Jatkossakin tarvitaan koordinoituja hankkeita, joilla uudet kulttuuriperinnön vaalijat, kuten lapset ja maahanmuuttajat saadaan aktiivisiksi kansalaisvaikuttajiksi ja kulttuuriperintötyön jatkajiksi. Kehittämistyö tulisi nähdä laajasti yhteiskunnassa ja siinä tulisi olla valmis vastaamaan rakennusperinnön ja -suojelun sekä sen toimijoiden roolien muuttumiseen, esimerkiksi kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamisessa.

Lakiesityksen vaikutusten arvioinnissa (kohta 4.2. Pääasialliset vaikutukset): kohdassa on mainittu rakennusperinnön hoitoon osoitetuista avustuksista ELY-keskusten ja Museoviraston vuosittain jakamat avustukset. Kolmas, edellisiin avustuksiin vertautuva avustus on OKM:n seurantalojen korjausavustus, jota on jaettu-vuodesta 1978 lähtien. Avustuksella on ollut suuri merkitys tämän rakennustyyppin rakennusperinnön säilymisessä. Tämän avustuksen turvin on seurantaloja kyetty korjaamaan kestävin tavoin ja pitämään kansalaistoiminnalle tärkeät tilat käyttökelpoisina.